

Het koningspaar vorig jaar op de Dam. FOTO ANP ROYAL IMAGES

'Blijf zo herdenken en vrijheid vieren'

Het einde van de Tweede Wereldoorlog mag dan al 75 jaar terug zijn en de meeste ooggetuigen overleden, toch moeten we dat blijven herdenken én vieren.

Uit een enquête van ons opiniepanel RegioPeil blijkt dat tweederde van de 1823 deelnemers wil dat we op de oude voet doorgaan met dodenherdenking op 4 mei en bevrijdingsdag vieren op 5 mei. Veel genoemd zijn het respect voor hen die hun leven voor onze vrijheid gaven en het besef levend houden, zeker ook bij jongeren, dat dit nooit meer mag gebeuren. 'Er zijn teveel slachtoffers gevallen voor de vrijheid die wij mogen genieten!', verwoordt een deelnemer dat. Dat het dit jaar door de coronacrisis allemaal anders loopt, vormt voor de meerderheid van de ondervraagden geen reden om dit nu als een mooi moment in de tijd te zien om het voortaan anders te doen. De invulling kan volgens enkelen wel iets worden bijgesteld. Sommigen opperen het te beperken tot alleen herdenken: 'mensen die bevrijdingsdag vieren hebben er toch geen benul bij wát ze aan het vieren zijn'. Helemaal afschaffen ('op een gegeven moment moet je iets weer loslaten') lijkt slechts 34 van 1823 deelnemers een goed idee. Een vijfde van de deelnemers is voorstander van jaarlijks een nationale vrije dag om de gevallen te herdenken en de herwonnen vrijheid te vieren. Nu is dat nog eens in de vijf jaar, zoals dit jaar.

Voor de televisie

De nationale dodenherdenking krijgt 4 mei een unieke invulling met koning Willem-Alexander en koningin Máxima die op een nagenoeg lege Dam een krans zullen leggen bij het Nationaal Monument. Aan de oproep of uitzonderlijke herdenking via televisie of online mee te maken, is 86 procent van de ondervraagden van plan gehoor te geven - meer dan andere jaren, waar-

in een op de vijf respondenten gewoonlijk de herdenking in eigen omgeving bijwoont en veel anderen hun eigen herdenkingsplekjes hebben om naartoe te gaan of onderweg twee minuten stilstaan langs de kant van de weg. Iemand: 'Ik ga vaak mijmeren op de schommel in de tuin.' Menig-een mist het samen denken.

Kaarsje branden

'Ik brand een kaarsje voor de foto van mijn opa die in Bergen Belsen is achtergebleven en voor de foto's van mijn vader en zijn broer die beiden een concentratiekampsyndroom hadden.' 'Ik ga overdag naar het monument in Bussum met mijn bloemen, wacht tot er niemand in de buurt is en leg ze dan neer.' 'In gedachten stilstaan bij de helden van toen.' 'De oorlogsvlag van mijn ouders ophangen. En muziek luisteren.' Voor een ander is dat 'Quatuor pour la fin du temps'. Van de oproep om voorafgaand aan twee minuten stilte thuis op een trompet de Last Post mee te blazen moet niet te veel worden verwacht. Van de 1823 ondervraagden zijn zes dat van plan. Daarentegen zouden 329 mensen meegedaan hebben als ze een trompet hadden en erop konden spelen. Bevrijdingsdag zal dinsdag ook een bijzonder karakter krijgen - vergelijkbaar met koningsdag. Andere jaren bestaat zo'n dag vooral uit bezoeken aan rommelmarkten (42%) en festivals (12%), familie (20%), cafébezoek (8%), niks doen of allerlei uitstapjes ondernemen. Dit jaar wordt het vooral binnen blijven al dan niet met een oranjetoempoes bij de koffie, wat in de tuin rommelen of een ('verantwoord') endje lopen of fietsen, voorzien de meesten. 'Proosten op betere tijden' en 'Wellicht wat op afstand babbelen met bekenden'.

Ed Brouwer

Meer reacties op de website van deze krant.

Gerdi Verbeet verwacht voor 4 mei de stilste dodenherdenking ooit, maar juist daardoor wordt het op de Dam in Amsterdam extra intens, denkt zij.

Die twee minuten stilte moeten iedereen ráken

Geen publiek, geen rijen bobo's. Het wordt stiller dan ooit op de Dam, maandag bij de dodenherdenking. Maar daardoor extra intens, verwacht Gerdi Verbeet. De voorzitter van het Nationaal Comité 4 en 5 mei ziet lijntjes tussen de oorlogsjaren en de coronatijd. „Hoe belangrijk vrijheid is, zie je pas als die onder druk komt te staan.”

Gaat het over 4 en 5 mei, vertelt ze meteen over haar jeugd. Ze is van 1951, te jong om de Tweede Wereldoorlog te hebben meegemaakt. „Ik ben opgegroeid in de schaduw van de oorlogstijd. Daardoor speelden de bezettingsjaren toch een grote rol in mijn leven.” Ze vertelt over de inkwartiering van Duitse soldaten tijdens de oorlog, bij haar grootouders. Jonge militairen die graag op stap wilden met haar moeder en tantes. Wat haar opa streng verbood. Want uitgaan met de vijand dééd je niet. „Daarmee heeft hij zijn dochters voor een ramp behoed.” „Ik zat op school in Amsterdam, waar ik les kreeg van onderwijzers die in Nederlands-Indië in Japanse interneringskampen hadden gezeten. Zij waren ooggetuigen van de vernederingen daar en vertelden daarover. Bij ons thuis waren we bevriend met een Joods gezin dat ondergedoken had gezeten. Veel van hun familieleden zijn in concentratiekampen omgekomen. Het woord 'vermoord' gebruikten ze toen niet. Ze zeiden altijd dat hun familie 'niet was teruggekomen van de oorlog'. Ik denk dat die term de pijn moest verzachten.”

Anne Frank

„Pas als tiener drong écht tot me door wat er met de Joden was gebeurd. Bij een tentoonstelling op onze middelbare school kregen we beelden te zien van gevangenen in Duitse en Poolse concentratiekampen in hun gestrepte pakken. Bij die expositie zag ik voor het eerst foto's van de gaskamers. En daar stond zwart op wit het onvoorstelbare getal van zes miljoen. Zes miljoen vermoorde Joden. Dat maakte grote indruk op me.” Voor een taal oefening op de middelbare school richtte ze zich in een brief tot Anne Frank. „Ik schreef haar dat ik haar dagboek met bewondering had gelezen en dat ik

me met haar verbonden voelde. Dat kwam vooral omdat me als meisje van veertien herkende in de aanvaringen met haar moeder. Want zoals alle meisjes van veertien soms moeite hebben met hun moeder, had ik dat ook.”

Voor de klas

Later werd ze zelf moeder van twee zonen en koos ze - net als haar ouders - voor een baan in het onderwijs. „Als er geen banentekort in dat vak was ontstaan, was ik mijn hele leven lerares gebleven, want ik heb altijd graag voor de klas gestaan.” Op zoek naar een alternatief ging ze aan de slag in Den Haag, waar ze PvdA-Kamerlid en later voorzitter van de Tweede Kamer werd. Bij elke stap liepen de onuitwisbare oorlogsv verhalen met haar mee. „Als Kamerlid behartigde ik de portefeuille oorlogsslachtoffers en ging ik met Joodse nabestaanden en overlevenden mee naar Auschwitz. Daar noemden ze de namen van Joden die uit ons land zijn weggevoerd, om nooit meer terug te komen. Het verdriet dat ik daar proefde, verpletterde me.” Schaamte en schuldgevoel zetten haar aan het denken. Altijd was er die ene vraag: „Hoe heeft dit ooit kunnen gebeuren? Ik kwelde mezelf met gedachten als: zou ik zelf wel honderd procent goed zijn geweest? Zou ik voor een ander hebben klaargestaan als die bij mij had willen onderduiken of op een andere manier een beroep op me had gedaan?”

Erebaan

Vanuit de overtuiging dat de Tweede Wereldoorlog voor ons land het morele ijkpunt moet blijven, zei ze in 1995 ja tegen het voorzitterschap van het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Een erebaan, zonder financiële beloning. Aanvaard uit idealisme. „Als ik op 4 mei op de Dam sta, denk ik altijd: „Dit zijn mijn bondgenoten voor behoud van de democratie en de rechtstaat.” „Het doel is om op 4 mei in al zijn scherpte te herdenken en op 5 mei het gesprek aan te gaan over vrijheid.” De voormalige lerares benadrukt dat het voortzetten van de traditie alleen slaagt als er jongeren bij worden betrokken. „Daarom is het zo goed dat in dit jaar van 75 jaar bevrijding zo veel boeken zijn verschenen en zo veel beeldopnamen zijn gemaakt waar-

in ooggetuigen uit die tijd hun verhalen doen. Daardoor is iedereen er weer extra van doordrongen wat er tijdens de oorlog is gebeurd.” Door te herdenken hoopt ze jongeren te stimuleren om zich in gedachten te verplaatsen naar de bezettingsjaren. „Het is goed als jonge generaties nadenken over wat zij zouden doen in zo'n situatie. Blijf je aan de kant staan, of grijp je in? Maar ik wil ze ook perspectief bieden. Dat kan door op Bevrijdingsdag stil te staan bij de vrijheid en bij de vraag welke verantwoordelijkheid je wilt nemen om die vrijheid te behouden.” Zoals ze zelf werd gegrepen door de oorlogsgeschiedenis, zo wil ze ook de interesse van haar kinderen en kleinkinderen over dit thema aanwakkeren. Dus: vertellen en elkaars gedachten proeven. „Door de verhalen iedere keer op een andere manier te brengen - en nieuwe lijnen naar de actualiteit te trekken - kunnen we jongeren blijven aanspreken. Daarom mag de herdenking ook nooit clichématig worden.”

Koningspaar

Clichés zijn dit jaar zeker ver te zoeken, op de vierde mei. Vanwege corona vindt de herdenking op de Dam voor het eerst plaats zonder publiek. Gerdi Verbeet staat er dan vrijwel alleen met de koning en de koningin, premier Rutte en burgemeester Halsema van Amsterdam. Het koningspaar en twee jonge scouts zullen kransen leggen namens diverse organisaties. „Omdat er verder geen bezoekers zijn, zal het stiller zijn dan ooit. En daardoor extra intens”, verwacht ze. „Door de rechtstreekse uitzending op de televisie weet ik zeker dat ik dan toch een grote saamhorigheid en verbondenheid zal voelen met de rest van het land. Daarom wordt het zeker net zo'n waardige en respectvolle herdenking als anders. Die twee minuten moeten iedereen weer ráken.”

Kleine kring

Ze vertelt haar verhaal wandelend door de bossen bij haar huis in Garderen. Een plek waar rust en ruimte symbolen lijken voor vrijheid. Mijmerend over vrijheid en de beperking daarvan, trekt ze lijnen tussen de bezettingsjaren en de coronacrisis van nu. „Je kunt het virus niet vergelijken met een

vreemde mogendheid die je land binnenvalt, maar net als toen worden we nu geconfronteerd met iets ongrijpbaars waar we nog geen vat op hebben. Door alle maatregelen worden we teruggeworpen op onze eigen kleine kring. Voor wie tijdens de oorlog was ondergedoken, komen er daardoor pijnlijke herinneringen boven.”

Moed

De coronacrisis haalt ook positieve krachten naar boven, net als in de oorlog gebeurde, signaleert ze. „Tijdens de bezettingsjaren voelden veel mensen zich verantwoordelijk voor een ander. Wie de moed had, nam onderduikers in huis, een ander hielp vrienden aan eten. Nogmaals: je kunt de verschrikkingen van toen niet vergelijken met nu, maar het doet me goed om te zien dat veel Nederlanders zich ook nu verantwoordelijk voelen voor een ander, door eten naar senioren te brengen of eenzamen een kaartje te sturen of te bellen.” „We kunnen een voorbeeld nemen aan de generatie van toen. De omstandigheden tijdens de bezettingsjaren waren waanzinnig veel slechter dan nu, maar de bevolking hield de moed erin en iedereen probeerde elkaar op te peppen.”

Verbinding

Is onderlinge verbinding ook de basis om een volgende oorlog te voorkomen? „Ja, dat helpt. Maar verbinding is een broos iets. Zolang de economie goed draait en je samen bent met gelijkgestemden, lukt het wel om naast elkaar te blijven staan. Maar als je schaarste moet verdelen en er ook mensen met een ander geloof, een ander uiterlijk of een andere achtergrond aankloppen, wordt het lastiger en heeft iedereen een andere kijk op eerlijkheid en vrijheid.” Dit jaar is 5 mei weer een vrije dag. De komende vier jaar weer niet. Als je Bevrijdingsdag serieus neemt, zou het toch jaarlijks een vrije dag moeten zijn? „Ja, dat vind ik ook. En de Tweede Kamer ook. Het parlement heeft daarom al in 1980 een motie aangenomen waarin staat dat 5 mei een nationale feestdag is en dus een vrije dag zou moeten zijn. Maar alle achtereenvolgende kabinetten hebben daar nooit werk van gemaakt.” Is dat niet raar? „Ja, u zegt het.”

Jan Vriend

Herdenken mag nooit clichématig worden

Gerdi Verbeet: „Het verdriet dat ik in Auschwitz proefde, verpletterde me”. FOTO ANDREAS TERLAJK